

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי מאיר חי ב"ר צדוק מזרחי זלה"ה
רב שעריים ודיין ברחובות - כ"א אב תשי"ז
רבי יחיאל ב"ר אברהם בשיירי זלה"ה
מח"ס חבצלת השרון - כ"ב אב תכ"א (א)
רבי סעדיה ב"ר יחיאל צ'אלעי זלה"ה
מחכמי צ'אלע - כ"ב אב תשי"ד

לק"י • פרשת והיה עקב ה'תש"פ ב'של"א • גליון ט"ז
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לרפואת הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א והרב חזקיהו אליהו אליעזר בן תורת שליט"א בתוך שאר חולי ישראל
אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של"א"ש

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה
ושמרתם ועשיתם אותם (ז, יב)
אמרו רבותינו (ב"ר פמ"ב) אין והיה אלא לשון
שמחה, ופשוטו של מקרא היינו שאז יתקיים
סיפא דקרא ושמר ה"א לך את הברית ואת
החסד אשר נשבע לאבותיך. (וע' אוה"ח כאן).
ומצינו לרבותינו שתי דרשות נוספות על דרך זה,
מהר"ש בדחי זלה"ה בעולת שלמה ביאר, והיה
עקב היינו בסוף העולם הזה, תשמעון ר"ת
תקבל שכר מצות עשה ולא תעשה (בחילוף)
אותיות דנטל"ת) שמקבל הצדיק שכרו על
עסקו. וזוהי השמחה שיגיע אל הגמול.

ושכר מצוה בהאיי עלמא ליכא, ואינו משתלם
אלא לבסוף כמ"ש מהר"י גופאן זלה"ה במנחת
יהודה דפסוק זה נדרש עם הסמוך לו, סיפא
דפרשת ואתחנן אשר אנכי מצוך היום
לעשותם, והכי דריש, היום לעשו, דהיינו
שאומות העולם נוטלים שכרם בעוה"ז, אך תם,
הוא יעקב הנקרא איש תם, אינו נוטל שכר
המצוה אלא לעוה"ב וזהו והיה עקב כמו העקב
שהוא בסוף גופו של אדם.

עוד הביא מהר"י גופאן לדרוש בזה על מעלת
הלימוד בשמחה בשתי פנים, א' והיה עקב
תשמעון ס"ת הב"ן, כי העוסק בתורה בשמחה,
בא לידי בינה שיבין כל מה שילמוד. ועוד דרש
כי העוסק בתורה בשמחה, אף אם שכח תלמודו,
יזכה שלבסוף יזכירוהו מה שלמד, וזהו והיה, אם
תלמד בשמחה, תזכה כי בעקב היינו בסוף
לעת"ל, תשמעון ישמיעוך מה שלמדת.

וביאר שם הענין שאין זה רק עניין סגולי, אלא
כנודע מרבותינו שהעוסק בתורה בשמחה מורה
על חשקו בה, ועי"ז היא נחקקת בעצמותו. ולכן
לעת"ל כשיפשיט החומר הגשמי שמצדו באה
השכחה, אז יתגלו לו כל אותן הענינים שלמד
שנחקקו בו. ונראה כי אף דרשה הראשונה
שהזכיר היא על אותו הדרך כי כשלומד ברוב
מרצו וחשקו כל חושיו ותכונותיו מופנים ללימוד
התורה, ואז בוודאי שישגי הבנה עמוקה ורחבה
יותר בלימוד תורה"ק. אשרי אנוש יחזיק בה.
שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה פעולת צדיק
ברכות הנהנין להולכי דרכים

א] נשאלה שאלה כיצד יעשו אלו המטיילים במסלולי הליכה, וכמה פעמים בזמן הליכתם
שותים מים האם צריכים לברך בכל פעם ששותים. והנה פסק הש"ע (סימן קע"ח סעיף ד'),
דהולכי דרכים אוכלים דרך הילוכם ומברכים בסיום אכילתם, וכתבו האחרונים הטעם,
מפני שלא קבעו עצמם לכתחילה לאכול במקום שברכו ולכן אין הליכתם נחשבת עקירה
ממקום. אא"כ הם צמאים שוב שאז כבר עבר שיעור עיכול (ש"ע סימן קפ"ד סעיף ה', שעה
סימן ל"ז סעיף ט"ו) או אם הסיחו דעתם מלשתות, אז יש להם לברך שוב כששותים.
וה"ה אם התחילו לשתות ועלו לרכב הרי הם כהולכי דרכים ואינם צריכים לברך שוב
ברכב (שער הציון שם אות ל"ח, אור לציון ח"ב פ"ב סי' ט"ו). וכן אם התחילו לשתות ברכב
ויצאו לטייל הרי הם כהולכי דרכים שהרי אין קביעותם ברכב (וזאת הברכה פ"ו ס"ק ב' בשם
הגר"ש"א).

הלכות טבילת ידיים

ב] אלו הנופשים על שפת הכינרת ורוצים לאכול פת, יכולים להטביל את שתי ידיהם
כאחת במי הכינרת ולברך על נטילת ידיים (ש"ע סימן קנ"ט סעיף י"ד ולרמ"א יברך על טבילת
ידיים) ואף שכתב הש"ע "הטביל ידיו וכו'" לשון דיעבד, ומשמע דלכתחילה יטול בכלי, זהו
משום שמדובר במעיין שאין בו ארבעים סאה שנחלקו בו הראשונים (רש"י חגיגה יח: ד"ה
ולקודש מטבילין ור' יונה בברכות מא. ד"ה ונראה למורי), אך במים מרובים, אדרבה, עדיף
טבילת הידיים מנטילה (שו"ת מהר"ל סימן קנ"ד, הלכה ברורה ח"ח עמוד קמ"א וכן אמר לי מרן
הגר"י רצאבי שליט"א שטבילה עדיף).

ובמי ים שהם מלוחים (וכ"ש ים המלח) או במעיין שמימיו סרוחים ואינם ראויים לשתית
הכלב, אף שפשיטא שאינו יכול ליטול בכלי ממים אלו שהרי אינם כשרים לנטילה, מ"מ
לטבילת ידיים ראויין הן במקומן ויטביל ידיו בהם כאחת וכנ"ל (סימן ק"ס סעיף ט"ו).

כמה פנים חדשות צריך לברכות נישואין

ג] בכל יום משבעת ימי המשתה של חתן, מברכים שבע ברכות אם היו פנים חדשות שלא
נשתתפו בשמחה כלל (דהיינו לא בחופה ולא בסעודה ולא בריקודים. פסקי שעה עמוד צ"ז סעיף
ה'). ומלשון הגמרא "והוא שבאור" פנים חדשות, יש לדייק דצריך לכל הפחות שני בני אדם
(שו"ת פעול"צ ח"ג סימן רנ"ב) ויש ראשונים הסוברים שדי באחד (ריטב"א כתובות ז: ד"ה אמר ר'
יהודה, ר"ן שם ג. בדפי הרי"ף ד"ה וחתנים, טור אהע"ז סימן ס"ב). ומנהג תימן בזה אינו קבוע, כי
יש שהצריכו שניים ויש שברכו אף כשהיה אחד (שעה נישואין סימן ר"ז הערה קפ"ב). ולמעשה
הוראת מרן הגר"י רצאבי שליט"א היא כהכרעת מהרי"ץ שאין פנים חדשות פחות
משניים ואפילו בשעת הדחק שאין בנמצא שני פנים חדשות, יברכו רק ברכת אשר ברא.

עדים המכסים פניהם במסכה

ד] בימים אלו בהם יש חתונות רבות ב"ה, עלתה השאלה האם צריכים העדים להסיר את
המסיכה בזמן עדותם כדי שלא תהא עדותם עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי
כשהמסיכה על פניהם אין מכירים אותם ולא יוכלו להעיד עליהם עמנו הייתם (הרמ"ב
זילברברג שליט"א) מאידך י"א דדוקא כשהחסרון בגוף העד כגון עד טריפה (סנהדרין עח.) או
בגוף העדות כגון בעדות בן גרושה (מכות ב. תוס' ד"ה מעידין). אבל מה שמכוסות פני
העדים הוא דבר צדדי וכמו עדים שראו בלילה וא"א להכירם או שראו ואין איש עמהם
שיכול להזימם (הגר"ח פ"נשטיין שליט"א). ומרן הגר"י רצאבי שליט"א אמר לי דיש לעיין
בשאלה זו, אך מה שנראה לע"ע, שאם העדים אינם אנשים זרים אלא מוכרים לנמצאים
שם, אינם צריכים להסיר את המסיכה כלל, ואם אינם מוכרים, די בזמן מועט שיראו
אותם (כגון קודם החופה כשמסבירים להם על עדותם) אך ודאי שאין להסיר את המסיכה בכל
זמן עדותם, מפני הסכנה.

לימוד תורה בעמידה במשנת רבותינו

ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום

וארבעים לילה (י, י)

עמידה דווקא בשעת הלימוד מהרב

א] בגמרא במגילה (כא, א) הקשו על מקרא זה, כתוב אחד אומר (ט), ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר, הא כיצד. ותירץ רב, עומד ולומד יושב ושונה. וכ"ה במדרש הגדול (שמות כד, יח. וכ"ה בשמות רבה פמ"ז ח') ושם גם נתבאר טעם החילוק וז"ל כל זמן שהשכינה עמו עומד וקורא, נסתלקה שכינה היה יושב ושונה. וכן פירש"י במגילה שם. הרי שאין חילוק בין לימוד פעם ראשונה או שניה, אלא דווקא במשה שבפעם ראשונה שמע מפי הגבורה ובפעם השניה שנה לעצמו מה שלמד מה'. ואדרבה עצם לימוד התורה יהיה בישיבה, כמו שישב משה בשעה ששנה לעצמו.

אלא דאפילו הכי היו מלמדין תורה בעמידה לכבודה שלתורה דוגמת מסירת התורה מפי הגבורה למשה ונכחו שלמדו שם בגמרא חיוב עמידה בקריאת התורה שתהא כנתינתה, ולהכי אמרו שם בגמרא ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל הזקן לא היו למדין תורה מיושב אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב, והיינו דתנן משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה (וזהו כבודה כקורא ציווי המלך. תפא"י סוטה פ"ט מט"ו. א"נ כבודה שנעסוק בה כנתינתה מסיני). והיינו בשעה שלימדו לאחרים. וכפי שכתב הרמב"ם (פ"ד מת"ת סוף ה"ב) ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים, ומקודם חרבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והן יושבין. הרי לנו שלמד בריתא דלעיל לא בלימוד התורה סתם אלא בלימוד לתלמידים, וכאמור. וצ"ע מלשונו בפיה"מ שם, ובזמן ר"ג הזקן היו לומדין התורה מעומד.]

ביאור סדר המשנה

ב] אלא דיש לתמוה מדאמרו בעירובין (נד, ב) כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן (ופירש"י וישב לפני משה) ושנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להן משה פרקו וכו', הרי שישבו לפני משה כשלמדו מפיו. והיה מקום לומר דלא כפרש"י שכתב נכנס אהרן וישב לפני משה, אלא בפעם ראשונה שלמד משה היה בעמידה, ורק אח"כ ישב. ושם כן למד הרמב"ם (ועי' בסמוך אות ד' שכ"כ בזה בפרשת דרכים). ואף שבגמרא שם מבואר שחייב אדם לשנות לתלמידו ארבע פעמים, שהרי אהרן שמע שוב כשלימד משה לבניו, לזקנים ולכל ישראל. מ"מ י"ל דרק בפעם הראשונה שנמסרה לו התורה צריך להתנהג בה כנתינתה בעמידה, ושלושת הפעמים הנוספות הם כדי שתתקיים שמועתו בידו.

והב"ח (יו"ד סי' רמ"ו) עמד בזה וביאר כי כשהיו צריכים לדקדק ולטרוח בהלכה היו יושבים כולם שתהא דעתן מיושבת עליהם ויכוונו שמועתם. ונראה להביא ראיה ליסוד דבריו דהרי רבא מתרץ סתירת המקראות דלעיל, רכות מעומד קשות מיושב, ופירש"י רכות, דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמען. ע"כ. נמצא דבקשות דהיינו בדברים הצריכים עיון והתבוננות היה משה יושב. ואם בשמעו מפי הגבורה כך, בוודאי כשמסר הוא עצמו דברים קשים אלו לאהרן ולבניו וכו' שיהיו יושבים. אכן צ"ע דמשמע שזהו סדר מסירת התורה תמיד ולא רק בקשות. וכלשון רש"י שם כיצד סדר משנה, פי' כיצד למדו ישראל תורה שבע"פ.

ג] ונראה לומר דרך חדשה ע"פ מה שמצאתי במדרש חמדת ימים לכמה"ר שלום שבזי זלה"ה (ר"פ ניצבים) מנין שניתנה תורה מעומד, דכתיב ואנכי עמדתי בהר לכך ברכת ס"ת מעומד, ותורה דבע"פ בין מעומד בין מיושב דכתיב היושבת בגנים, ע"ש. וכיון שבסדר משנה

עסקינן וכפירש"י שהיא תורה שבע"פ שפיר היתה מיושב לגמרי. ונראה להביא ראיה דתושבע"פ היתה בישיבה מהאמור בפרקי דר"א (פרק מ"ו) רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר, קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה (ועי' בריקאנטי פרשת יתרו דף צ"ז ע"ג שצ"י לדאיתא בתרגום שיר השירים פ"ה פ"י עה"פ דודי צח ואדום, דבימא עסיק קוב"ה בכ"ד ספרין דאוריתא ופתגמי נבואה, ובליליא עסיק בשיתא סדרי משנה), והנה במדה"ג הנזכר לעיל איתא דכיצד היה משה יודע בין יום ללילה, אלא שבלילה נסתלקה ממנו שכינה והיה יושב ושונה. הרי שביום היה עומד ובלילה היה יושב, והיינו בעסקו בתושבע"פ כאמור בפדר"א. ויתכן לבאר זאת אף בכוננת רבא האמור בגמרא ובמדה"ג דאין פירושו יושב ושונה שחזור על שמועתו אלא שונה קאי על המשנה שכעת נמסרה לו בכלל תורה שבע"פ, וקצ"ע ענין נסתלקה שכינה ממנו ואולי היינו שכעת נמסרה לו בצורה שונה.

נמצא, כי משה למדנו שיעמוד התלמיד בשעה שמקבל התורה מרבו אא"כ הם דברים קשים המצריכים ישוב הדעת. וכל זה היה עד שמת ר"ג הזקן שאז ירד חולי לעולם והיו התלמידים יושבים תמיד.

ישיבת הרב בשעה שמלמד

ד] והנה כבר תמה בלחם משנה שם, איך כתב הרמב"ם כי עד ימות ר"ג הזקן היה הרב יושב והתלמידים עומדים, הלא אם משה רבינו למדנו את צורת מסירת התורה, היה לו אף לרב לעמוד, וכמבואר בקרא (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי, וכדדרש רבי אבהו שם בגמרא אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כביכול אף הקב"ה בעמידה. והנה אף דממקרא זה יליף רבי אבהו שלא ישב הרב על גבי מטה וישנה לתלמידיו שהם על גבי קרקע, אלא שיהיו הרב והתלמידים שוים. לא קשיא ליה להלח"מ, לפי שהיה זה אחר ימות ר"ג. אך על הרמב"ם שהביא הדין שהיה בראשונה, קשה הלא גם הרב צריך לעמוד. ופשוט. ותירץ הלח"מ דכיון שצריך הרב לעיין בשמועתו להסביר לתלמידים צריך הוא לישב שאז דעתו מיושבת עליו. ורק כששניהם יושבים הדגיש רבי אבהו שלא יהיה הרב במעלה על תלמידיו.

ומה שהכריחו להרמב"ם לפרש כן ע"ש שביאר כן בדברי רבא דיושב ושונה היינו לתלמידים וצ"ע שהרי היה זה בהר ולא היו עמו אז תלמידים. ובפרשת דרכים (דרוש ט"ו) כתב דראית הרמב"ם מסדר המשנה בעירובין שנסתלק אהרן וישב לשמאל משה וכו', אם משה עמד איך יתכן שאהרן ובניו היו יושבים. ונראה דכוונתו כי אף שמשנה מדינא עמד שהרי לימד וכן ישראל הלומדים מפיו בעמידה, מ"מ אהרן ובניו אף שכבר למדו לא היו צריכים לעמוד, מ"מ לא היה ראוי להם לישב כדארז"ל (כתובות יז, א) אל ישב בין העומדים. והרב בן ידיד כתב דדקדק הרמב"ם מלשון לא היו למדין תורה מיושב, משמע דקאי על התלמידים דייקא שלא היו למדין מפי הרב, אבל הרב יושב.

ה] אכן כמוהר"ח כסאר זלה"ה בשם טוב, כתב דשלוש מדרגות היו בדבר, האחת בימות משה שהיה הרב יכול להסביר לתלמידים מעומד, ע"ז דרשו ואתה פה עמוד עמדי. ולאחמ"כ היה הרב יושב והתלמידים בעמידה ומטעם שהזכיר הלח"מ. ומימות ר"ג הזקן כולם בישיבה.

והנה המדרגה הראשונה שהזכיר משה שהיה הרב יכול להסביר לתלמידים מעומד, שכך נהגו למעשה בימי משה, שמא אף בימינו היה הרב יושב וכסברת הלח"מ שהרב המלמד יושב כדי לכוון שמועתו. וקרא שאתה פה עמוד עמדי מיירי כשלמד משה מהשי"ת, אבל לא כשלימד לאחרים, ואדרבה פשט הגמרא בעירובין הנזכרת לעיל שהיו יושבים כשלמד משה. ואף שכבר תירצנו שם, היינו על התלמידים אבל אין גילוי שעמד משה כשלימד לאחרים. וצ"ע.

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו - כמוהר"ר יחיא ב"ר אברהם בשירי זלה"ה

רבינו שהיה מגדולי רבותינו בדורות האחרונים, היה חברו בתורה של מהר"ש שבזי זלה"ה כמ"ש מהר"א ערוסי בקורא הדורות פי"ד, הרבה להושיע את ישראל מיד צריהם וכמובא בקורא הדורות שם שתי מעשיות מופלאות מכוחו הגדול אשר גילה רבינו ונודע כי יש אהים לישראל. התפרסם בעיקר על שם חיבורו החשוב והנשגב חבצלת השרון שהוא כללי כתיבת האותיות ודקדוקיהן, וסודות האותיות ורמזיהן ע"ד המדרש והסוד. אותו החל לכתוב בהיותו צעיר מאוד ורך בשנים בגיל תשע עשרה שנה כפי שמציין בפתיחת החיבור. גם מהר"ץ (פעו"צ ח"א סי' ק') מזכירו בשם הרב הגדול ספרא רבא דאורייתא מהר"י בשירי, ומביא ממנו רבות בחה"ד מתוך התאג' שכתב ודקדק בו מאוד באותיותיו ונקודותיו וטעמיו, סדר פרשיותיו ומסורת האותיות המשונות שבו ורמזיהן, עד שסיים לפיכך ראוי לסמוך עליו בבדיקת ספרי התורות ולהגיהן ממנו. זכותו תגן עלינו אכ"י.